

Ketä lähimpänä Mauno Koivisto oli?

Paavo Löppönen

Juhana Vartiainen (2018) on ottanut tehtäväkseen määrittää Mauno Koiviston aseman “talouspoliittisena ja taloudellisena ajattelijana”. Hän haluaa erityisesti korostaa, miten “nykyaikaisia ja samalla markkinamyönteisiä, jopa markkinafundamentalistisia Koiviston monet ajatuksen käännteet olivat” (emt., 444). Hän liittää nämä pohdinnat omaan ideologiseen kehitykseensä ja historian suuriin virtauksiin. Tässä tarkoituksessa hän esittää aate- ja oppihistoriallisia kannanottoja, politiikan kuvauksia ja luonnehdintoja Koivistosta tavalla, joka ansaitsee muutaman kriittisen kommentin.

Vartiainen esittää kuvan Koivistosta jonkinlaisena harvinaisena varhaisherännäisenä, kun tämä epäilee 1950- ja 1960-luvuilla, tokko koskaan kyetään “luomaan ristiriidoista ja vastakkainasetteluista vapaata yhteiskuntaa” (emt., 444–445). Nyt sattuu kuitenkin olemaan niin, että Koivisto oli sosialidemokraatti parhaasta päästä ja sosialidemokratiassa tuollainen epäily kuului asiaan jo aiemminkin. Vartiainen

ylipäättään unohtaa sen, että Koivisto oli varsin keskeisessä asemassa 1950–1960-luvuilla nostamassa SDP:n keskeiseksi poliittiseksi toimijaksi. Hän oli koko aikuisikänsä aktiivinen politiikassa. Yhtenä merkittävänä linjanvetona voidaan mainita kommunistien kanssa tehtävän yhteistyön korostaminen 1960-luvun alusta lähtien. Vartiaiselle on jäänyt omasta nuoruudestaan 1970–1980-luvuilta “mielikuvia” vasemmiston “kollektivisesta tartunnasta tai hapatuksesta” (emt., 445) ja ajatuksista sosialismiin siirtymisestä, ja nyt hän ihmettelee Koivistoa “oman tien kulkijana”.

Koivisto oli jo Turussa 1950-luvun alussa tullut tekemisiin “varsinaisten vakaumuksellisten marxilaisten kanssa. Ihmettelin ja osin ihailin heidän naivia uskonvarmuuttaan”.¹ Koivistolle itselleen kehittyi historia- ja yhteiskunta-

¹ Lainattu Mauno Koiviston haastattelusta Kansantaloudellisessa aikakauskirjassa vuodelta 1994 (Pantzar ja Heinonen 1994).

filosofiassa tiukka determinismin vastainen kanta. Hänelle kyse oli tiedon ja uskon erottelusta. Kehitysoptimismi kaikissa muodoissaan on uskoa ja se saa häneltä kovaa kritiikkiä 1950-luvun alusta lähtien.

Vartiainen (emt., 445) toteaa Koiviston olleen *“ilman muuta ajattelultaan popperilainen optimistinen skeptikko”*, vaikka ei tiedä, oliko Koivisto lukenut Popperia. En tiedä minäkään, mutta uskoisin, että hän on ainakin selannut Karl Popperin (1945 [1974]) alun perin 1945 ilmestynyttä teosta *Avoin yhteiskunta ja sen viholliset*, joka ilmestyi suomennoksenani vuonna 1974. Optimisti Koivisto oli *“kyllä se siitä”*-merkityksessä, mutta ei missään tapauksessa kehitysoptimismin merkityksessä. Toisaalta Stanford Encyclopedia of Philosophy (2018) toteaa Popper-artikkelinsa aluksi, että *“Popper oli ... skeptisismien, konventionaalismien ja relativismien kaikkien muotojen vannoutunut vastustaja niin tieteessä kuin yleensäkin ihmisten asioissa (human affairs in general)”*.

Vartiainen (emt., 447) kirjoittaa: *“Jo Koiviston varhaisista kirjoituksista, mutta myös myöhemmistä, habmottuu kuva ajattelijasta, joka jollain intuitiivisella tavalla näytti hakeutuvan sellaisten periaatteiden ja pyrkimysten lähelle, joita voitaisiin nykyään sanoa markkinafundamentalistisiksi tai konservatiivisiksi. Tämä saattaa ilmetä yksittäisistä virkkeistä tai kappaleista ...”*. Tekstin jatkosta käy ilmi, että Vartiainen käsittelee tässä Koiviston tunnettua ynseyttä työmarkkinajärjestöjen (kuin myös muiden etujärjestöjen) jatkuvia vaatimuksia ja niiden toteuttamisen turmiollisuutta kohtaan. Onkin selvää, että Koivisto oli demokratian ja parlamentarismien ajoittain kiihkeäkin puolustaja: demokraattisilla vaaleilla valittu eduskunta ja sen valitsema hallitus muodostavat harjoitetun politiikan ja kantavat siitä vastuun. Hän oli

muutoinkin harvinaisen kiinnostunut yhteiskunnallisen vallan ja vastuun jaosta. Minun on kuitenkin vaikea havaita tässä markkinafundamentalismia tai konservatiivisia periaatteita tai pyrkimyksiä.

Vartiainen (emt., 452) kirjoittaa – aivan oikein, että *“yksi avain Koiviston ajatteluun on kuitenkin hänen persoonassaan ja uskonnollisuudessaan. ... Hänen protestanttisessa kristillisyydessään on ankaruutta ...”*. Koiviston kristillisuus oli – hänen oman todistuksensa mukaisesti – Paavalin kristillisyyttä. Siinä ei ole ankaruutta: onhan sen tunnettu perussanoma usko, toivo ja rakkaus. Lisäksi Paavalia voidaan pitää yhteiskuntafilosofisesti universalismin perustajana: kaikki ovat samassa asemassa, ihmiset ovat poikkeuksetta tasa-arvoisia.

Vartiainen (emt., 452) ilmoittaa olleensa *“aina kiinnostunut siitä, miten taloustieteen merkkihenkilöiden luonne ja henkilöhistoria ovat vaikuttaneet heidän taloustieteellisiin ja talousfilosofisiin näkemyksiinsä.”* Yhdet ääripäät tällaisessa tarkastelussa ovat Vartiainen mukaan olleet *“keskusteluviholliset Keynes ja Hayek; Keynes yläluokkaisena modernina ja dekadenttina teknokraattina, Hayek taas ankarana puristina ja markkinatalouden uskonveljenä ...”*.

En ole taloustieteilijä, mutta tunnen hyvin molempien herrojen henkilöhistorian, filosofiset näkemykset ja poliittisen suuntautumisen. Keynes ei ollut yläluokkainen, vaan hän tuli keskiluokasta. Isä oli Cambridgen yliopiston taloustieteen ja logiikan lehtori (*lecturer*), ja äiti oli sosiaalityöntekijä, joka muun muassa organisoiki köyhien perheiden avustamiseen tärkeitä toimintaa. Keynes oli kyllä aktiivinen ja korkeatasoinen modernin taiteen asiantuntija; hänen dekadenssinsa aste on kokonaan arvioijan silmässä. Hän hoiti erinomaisesti korkean

tason asiantuntijatehtäviä (sekö on teknokrati-aa?). Hayek taas tuli Itävalta-Unkarin keisarikunnan varakkaasta aristokratiasta. Suku oli von Hayek, mutta Friedrich tiputti sukunimestä Englannissa ollessaan etuliitteen. Hän oli kaikin puolin yläluokkainen. Hän ei ollut missään merkityksessä moderni. Hänen ihannepuolueensa oli 1700-luvun lopun Englannin whig-puolue.² Hän oli “markkinatalouden uskonveli” mitä suurimmassa määrin. Hän oli uusliberalismin alullepanija ja sen linjanvartija vuosikymmeniä. Hayekin purismin aste on myös arvioijan silmässä.

Vartiainen (emt., 452) toteaa, että “*Koivisto on tietynlaisessa uskontoperäisessä totisuudessaan ebkä lähempänä Hayekia*” (kuin Keynesia). Minulle on uutta, että ekonomistit voivat ottaa eri ajattelijoiden keskinäistä “läheisyyttä” arvioidessaan mittatikuksi totisuuden asteen. En liene aivan väärässä, jos sanon, että Koivisto ei missään vaiheessa sotkeutunut keynesiläisten ja monetaristien kiistaan. Hänen yhteiskuntafilosofiansa oli selkeästi lähellä Keynesin ajattelua muun muassa siinä, että poliittinen konservatismi edusti hänellekin “kaikkea vastustettavaa”. Vuoden 1939 lehtihaastattelussa Keynes puolusti aatetta, jota hän kutsui liberaaliksi sosialismiksi (Keynes ja Martin 1939): “*Tarkoitin sillä järjestelmää, jossa voimme toimia organisoituna yhteisönä yh-*

teisten päämäärien puolesta ja edistää sosiaalista ja taloudellista oikeudenmukaisuutta, samalla kun kunnioitamme ja suojelemme yksilöä”. Tämä on minusta lähempänä Koivistoa kuin Hayekin hyvin totinen markkinoiden tehokkuuden saarnaaminen, keskeisten moraaliarvojen halveksunta ja hyvin epädemokraattinen poliittisen järjestelmän malli. □

Kirjallisuus

- Keynes, J. M. ja Martin, K. (1939), “Democracy and Efficiency,” *New Statesman* 17.414 (January 28): 121–123.
- Pantzar, M. ja Heinonen, V. (1994), “Nämä kytkeytyvät toisiinsa: talouspolitiikka, politiikka, puoluepolitiikka ja henkilöpolitiikka ... , - Presidentti Mauno Koiviston haastattelu”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 90: 139–148.
- Popper, K. (1945 [1974]), *Avoin yhteiskunta ja sen vibolliset*, Otava.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy (2018), “Karl Popper”, <https://plato.stanford.edu/entries/popper/> (haettu 24.10.2018).
- Vartiainen, J. (2018), “Mauno Koivisto talouspoliittisena ja taloudellisena ajattelijana – varhainen popperilainen markkinafundamentalisti?”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 114: 443–454.

² *Whig-puolue oli Britannian liberaalipuolue vuosina 1688–1859. Se vastusti orjuutta, vaati vapaakauppaa, äänioikeuden laajentamista ja parlamentin valtaa yli monarkin. Toinen suuri poliittinen ryhmitys Britanniassa oli konservatiivipuolue (Toryt).*